

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ УКРАЇНИ
АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІКИ АПН УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІКИ І ПСИХОЛОГІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ АПН УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ЗМІСТУ І МЕТОДІВ НАВЧАННЯ
УПРАВЛІННЯ ОСВІТИ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
ПОЛТАВСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ
ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ

ПЕДАГОГІЧНА ПРАКТИКА ТА ФІЛОСОФІЯ ОСВІТИ

Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції

25-26 листопада 1997 року

ПОЛТАВА 1997

ББК 74.04(0)6 + 87.25 я 7

М58 Міжнародна науково-практична конференція (Полтава; 1997)

Педагогічна практика та філософія освіти: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (25-26 листопада 1997 року).

— Полтава: ПОПОПП, 1997. — 178 с.

Pedagogical Practice and Philosophy of Education: The materials of International Scientific & Practical Conference (the 25-26 of November 1997). — Poltava: Poltava Regional Institute of Postgraduate (Postdiploma) Education, 1997. — 178 p.

Редакційна колегія:

Зязюн І.А. (голова), Гончаренко С.У., Шемет П.Г., Охріменко І.В., Герасимчук А.А., Єрмаков І.Г., Ільченко В.Р., Клепко С.Ф., Кривуля О.М., Култаєва М.Д., Лутай В.С., Мамалуй О.О., Матвієнко П.І., Моргун В.Ф., Несен Г.М., Пашенко В.О., Попович М.В., Прокопенко І.Ф., Савченко О.Я., Сохань Л.В., Чижевський Б.Г., Шейко С.В.

У матеріалах науково-практичної конференції розкриваються теоретичні та практичні аспекти взаємодії сучасних філософських та науково-педагогічних підходів у галузі освіти та виховання; окреслюються напрями пошуку нових можливостей розвитку системи освіти та шляхи співробітництва навчальних закладів різних профілів; розглядаються актуальні філософські питання реформування системи нашої освіти.

Наукові матеріали стануть в нагоді тим, хто причетний до становлення та розвитку освіти на Україні.

Theoretical and practical aspects of interaction of modern philosophical and scientific & pedagogical approaches in the sphere of Education and training are considered; trends of searches of new development opportunity in the system of Education and ways of different profile schools collaboration are determined; different philosophical questions of reformation of our Educational system are discussed in the materials of scientific & practical conference. The organizer of this conference is Poltava Regional Institute of Postgraduate (Postdiploma) Education.

Scientific materials will be useful for those who have attitude to the becoming and development of Education in Ukraine.

Затверджено вченою радою ПОПОПП

як навчально-методичний посібник

Протокол № 7 від 4 грудня 1997 р.

<i>Разумовский В.Г.</i> 99	<i>Цехановська В.О., Шевченко Т.А.</i> 124
НАУЧНОЕ ПОЗНАНИЕ И ОБУЧЕНИЕ	КУЛЬТУРОТВОРЧИЙ ПОТЕНЦІАЛ
<i>Разумовский В.Г., Моисеев Ю.О.</i> 101	У НАВЧАННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ
КОНСТРУИРОВАНИЕ КАК ВИД	<i>Чашочнікова О.С. Холявка Я.М.</i> 125
УЧЕБНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ШКОЛЬНИКОВ	РОЗВИТОК ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ ЗДІБНОСТЕЙ
<i>Рудницька О.П.</i> 103	В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЇ
НАЦІОНАЛЬНА САМОСВІДОМІСТЬ У СИСТЕМІ	ТА ПРОФІЛІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ
РОЗВИТКУ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ	<i>Чирка В.В., Чирка Г.Е.</i> 125
<i>Самодрин А. П.</i> 104	НАВЧАННЯ МИСЛЕТВОРЧОСТІ — СКЛАДОВА
ІНТЕГРАЦІЯ ТА ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ	ФІЛОСОФІЇ ОСВІТИ
ЗМІСТУ ОСВІТИ В УМОВАХ	<i>Шейко С.В.</i> 126
ПРОФІЛЬНО-ДИФЕРЕНЦІЙОВАНОЇ ШКОЛИ	ПОЛІЦЕНТРИЧНИЙ ХАРАКТЕР УКРАЇНСЬКОЇ
<i>Сиротенко Г.О.</i> 106	ФІЛОСОФІЇ ОСВІТИ
ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ	<i>Шейко С.В.</i> 128
<i>Сімон О.П.</i> 107	ПРОБЛЕМА ВИЗНАЧЕННЯ ОБ'ЄКТА
ФІЛОСОФІЯ ОСВІТИ	І ПРЕДМЕТА ФІЛОСОФІЇ ОСВІТИ
В ПРОГРАМАХ ВИХОВАННЯ І НАВЧАННЯ	<i>Шестаков В.Ф.</i> 130
ДОШКІЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ	ФОРМИРОВАНИЕ ФИЛОСОФСКОГО
<i>Собко Р.М., Собко Я.М.</i> 109	МЫШЛЕНИЯ НА УРОКАХ
ІНТЕГРАТИВНИЙ ПІДХІД	ПРЕДМЕТОВ ИСТОРИЧЕСКОГО ЦИКЛА
ДО ВИВЧЕННЯ КОМП'ЮТЕРНОЇ ТЕХНІКИ	<i>Шмалей С.В.</i> 131
У ПРОФЕСІЙНІЙ ШКОЛІ ЯК	ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ
ЗАСІБ ГУМАНІТАРИЗАЦІЇ НАВЧАННЯ	ОСОБИСТОСТІ ЯК МЕТОДОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД
<i>Собко Я.М., Якимович Т.Д.</i> 110	ДО ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНО- ВИХОВНОГО
ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕГРАТИВНИХ ЗВ'ЯЗКІВ	ПРОЦЕСУ ПЕДАГОГІЧНОГО ВУЗУ
МІЖ НАВЧАЛЬНИМИ ПРЕДМЕТАМИ	<i>Шрагина Л.И.</i> 132
У ПРОФЕСІЙНІЙ ШКОЛІ	ТРИЗ КАК МЕТОДОЛОГИЯ ФОРМИРОВАНИЯ
<i>Собко Р.М., Якимович Т.Д.</i> 110	КУЛЬТУРЫ МЫШЛЕНИЯ
МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ	<i>Юрас І.І.</i> 133
ДИДАКТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ В СУЧАСНІЙ ОСВІТІ	«ФІЛОСОФІЯ СЕРЦЯ» П.Д. ЮРКЕВИЧА
<i>Собко Я.Н., Джулик О.І.</i> 111	І ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДНОЇ
ДИДАКТИЧНА ІНТЕГРАЦІЯ	КУЛЬТУРИ ШКОЛЯРІВ
В КОНТЕКСТІ ДИФЕРЕНЦІЙОВАНОГО	<i>Яворський Е.Б.</i> 134
ПІДХОДУ ДО НАВЧАННЯ	СИСТЕМНІ ОЗНАКИ ОСВІТНІХ ЗАДУМІВ
У ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНІЙ ШКОЛІ	<i>Якисяшек В.Й.</i> 135
<i>Сорочан Т.М.</i> 112	ДО ПРОБЛЕМИ ІНТЕГРАЦІЇ МАТЕМАТИЧНОЇ
МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ	ТА ПРИРОДОЗНАВЧОЇ ОСВІТИ
НАУКОВО-МЕТОДИЧНОЇ РОБОТИ В ОСВІТІ	<i>Якименко С.І.</i> 137
<i>Стрельніков В.Ю.</i> 113	ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ
НОВА ОСВІТНЯ ПАРАДИГМА	МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА НА ОСНОВІ
ТА МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМ	ІНТЕГРОВАНІХ ЗНАЬ ПРО ЛЮДИНУ І СВІТ
ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ	<i>Ямищикова Л.І.</i> 138
<i>Струманський В.П.</i> 115	ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ПРОСТОРОВОГО
ФІЛОСОФСЬКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ	УЯВЛЕННЯ І МИСЛЕННЯ
ВИХОВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКИХ ПОЧУТТІВ	МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ
І НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ	ТА ОСНОВНІ МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ
<i>Сулятицький О.А.</i> 116	
ІНТЕГРАЦІЯ ЗМІСТУ ОСВІТИ	<i>Джунп Бердинг</i> 141
<i>Талалаєв В.О., Снітко А.Г.</i> 117	ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ АНТРОПОЛОГИЯ
ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ ТЕХНІЧНИХ ПИТАНЬ	КАК ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ ПРАКТИКИ И ТЕОРИИ:
В НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ НОВОГО ТИПУ	ЗНАЧЕНИЕ ДЖОНА ДЬЮИ И ЯНУША КОРЧАКА
<i>Тарасовська Л.Г., Зуб К.П.</i> 117	<i>Пекка Эло</i> 144
ФІЛОСОФІЯ ОСВІТИ І ВИХОВАННЯ	ОТДЕЛЬНОЕ И ОБЩЕЕ В ЭТИКЕ
НОВОГО СОЦІАЛЬНОГО МИСЛЕННЯ ШКОЛЯРІВ	<i>Эд Лоури</i> 151
<i>Тищенко Т.М., Слюсаренко І.Г.</i> 118	ФОРМАЛЬНЫЙ ЯЗЫК
РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ СИСТЕМНОСТІ	КАК СРЕДСТВО ТЕХНИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ
У НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ НОВОГО ТИПУ	<i>Дэниел Лечнер</i> 161
<i>Федорович Л.О.</i> 119	ТРАНСФОРМАЦИЯ НЕМЕЦКОЙ ФИЛОСОФИИ
ПЕДАГОГІЧНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ	ОБРАЗОВАНИЯ 19 СТОЛЕТИЯ ПОД ВЛИЯНИЕМ
ВЗАЄМОДІЇ СІМ'Ї, ДОШКІЛЬНОЇ УСТАНОВИ,	ИЗМЕНЕНИЙ СОЦИАЛЬНО-ПОЛИТИЧЕСКИХ
ШКОЛИ-ГІМНАЗІЇ	ОБСТОЯТЕЛЬСТВ
<i>Фомічова З.К., Коваленко В.І.</i> 120	
ПИТАННЯ ФІЛОСОФІЇ ОСВІТИ	Список учасників конференції 165
У ТВОРЧОСТІ М.В. ГОГОЛЯ	Умовні позначення 168
<i>Хрыков Е.Н.</i> 122	Список учасників конференції
ФІЛОСОФІЯ НЕСТАБІЛЬНОСТІ	по секціях 169
І ШКОЛЬНА ПРАКТИКА	Склад програмного оргкомітету 170

люватися не може: вона самознищується. Тільки добро вдосконалюється безмежно (Стрельцова Л.В. «Мамам, папам и ребятам о Космосе и о Человеке»). На порозі ХХІ століття зростає потреба у розробці філософії виховання аксіологічних (ціннісних), акмеологічних аспектів змісту навчально-виховного процесу, який покликаний допомогти кожному вихованцеві оволодіти мистецтвом життя, методологією зміни пріоритетів, навчити його розв'язувати смисложиттєві проблеми, — зазначають сучасні вчені філософи в численних працях.

Вихід із кризових ситуацій можна здійснити передусім через формування нової освітньої парадигми, в центрі якої — духовність і творча сутність людської діяльності. Процес мислетворчості передбачає:

- а) осмислення людиною свого місця і призначення у світі;
- б) вироблення життєвої концепції;
- в) свідомий вибір життєвих цілей і оформлення їх у життєву програму творення добра;
- г) створення необхідних умов для самореалізації особистісних сил;
- д) рівень соціальної і психологічної зрілості (підготовки);
- е) відповідальне ставлення до свого життя і до самого себе;
- ж) духовно-практична діяльність людини;
- з) відтворення в своїй свідомості цілісної картини свого життя як індивідуальної історії в її часовій і просторовій перспективі і ретроспективі.

Мистецтво мислетворчості може і повинно проходити через вивчення всіх шкільних наук, в т.ч. й світової літератури, діяльнісно-проблемний підхід у викладанні якої передбачає ознайомлення з філософією через осягання тексту. Так, вивчаючи поезію О.Блока, варто звернутися до філософської концепції Світу й Людини В.Соловйова та до ідеї Вічної Жіночності. В.Соловйов стверджує, що в душі людини постійно йде боротьба тілесного й духовного. І те й інше філософ уявляє у вигляді енергії. І якщо перемагає тілесне, то це відбувається шляхом поглинання енергії духу і навпаки. Мета земного життя — поповнення знань безсмертного Духу. Людина є безсмертною духовною сутністю, вічним борцем, котрий бере безпосередню участь у трьох битвах: «И вечный бой! Покой нам только снится...» (О.Блок). Школа — організація не тільки навчання, але й всього життя дитини. Ми повинні найрішучіше відкинути прокляте виокремлення школи від життя і вернутись до античного розуміння школи як школи життя, вироблення певної поведінки, певних навичок. У народній школі дитина повинна передусім не отримувати теоретичні знання, а вчитись жити. Отже, школа повинна бути місцем життя дитини, повинна створювати раціональну організацію цього життя (Павло Блонський).

Шейко С.В.

ПОЛІЦЕНТРИЧНИЙ ХАРАКТЕР УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОСОФІЇ ОСВІТИ

Однією із суттєвих особливостей становлення української філософії освіти є поліцентричний, поліваріантний її характер. Яскравим прикладом плюралізму філософсько-освітніх пошуків в Україні середини та другої половини ХІХ століття слугує творчість визначних мислителів цієї історичної доби П.Д. Юркевича (1826-1874) та В.В. Лесевича (1837-1905).

Варто зазначити, що їх філософські погляди принципово відрізняються між собою, навіть протилежні за своїм змістом. Проте, знамениті філософи і водночас відомі педагоги — наші земляки-полтавці, по походженню, своїй творчій діяльності мали багато спільного: жили приблизно в один і той же час, народилися та провели своє дитинство на Полтавщині. Як відомо, Юркевич походить із Золотоніського, а Лесевич — Лубенського повітів Полтавської губернії, власне сусідніх земель. Майбутні філософи-освітняни отримали подібне першопочаткове навчання спочатку в домовіці батьків, а пізніше Юркевич продовжив освіту в Переяславській духовній семінарії, а Лесевич навчався два роки у Києві, у гімназії, потім шляхи українських мислителів розійшлися: перший продовжив здобувати освіту в Київській духовній академії, де й залишився працювати викладачем, а другий поїхав до Петербурга, де навчався в інженерному військовому училищі.

Досить схожою є педагогічна діяльність наших видатних земляків. Так Юркевич по запрошенню російського уряду із 1861 року очолив викладання філософських предметів у Московському імператорському університеті, і до кінця свого славного життя виконував обов'язки декана історико-філологічного факультету, проводив плідну педагогічну діяльність. Він є автором «Курсу загальної педагогіки із додатками», в якій послідовно проводить думку про єдність навчання та виховання із християнськими моральними положеннями, котрі слугують загальною підставою, дійовою силою духовної культури, що готують особистість до «всякої добродічної справи».

В свою чергу Лесевич теж є відомим педагогом, організатором власне народної освіти на Полтавщині. Він заснував школу для дітей селян у рідному селі Денисівці, що на тогочасній Лубенщині, котра була на його утриманні. Дітей у цій школі навчали українською мовою, за що Лесевич мав не одноразові дорікання і навіть заборону викладання рідною мовою. Він сам брав активну участь у педагогічному процесі, стверджуючи на практиці власний науково-позитивістський метод навчання.

Розкриваючи спільні моменти життя та діяльності українських мислителів, потрібно зупинитися на визначенні сутності їх своєрідних і досить вімінних між собою філософських вчень, та пояснити загальні підстави протилежних за змістом їх філософсько-освітнянських пошуків, і взагалі поліцентричності та поліфонічності української філософії освіти другої половини XIX століття.

П.Д. Юркевич, в протилежність сучасній йому західноєвропейській філософії, що ґрунтувалась на однобічних основах емпіризму та абстрактного раціоналізму, започатковує цільну «філософію серця». Так в праці «Ідея» він стверджує єдність людського духу, оскільки духовність більш життєва, ніж проста логічна думка, котра становить лише окремий її момент. Філософ вважає за необхідне доповнити логічну ідею релігійною вірою, яка в історії пізнання має більш суттєву форму творчої діяльності за абстрактний однобічний розум. З точки зору Юркевича логічне поняття відтворює лише зверхнє знання, а ідея має відповідати духовності, вона здійснюється за межами логіки, приводить до синтетичного відтворення. Ідея як вираз втілення людського духу є більше за свідомість, за чисто логічне пізнання, вона уміщує у собі потяг людського духу піднятися від «чуттєвого свавілля до моральної свободи, від випадкових уявлень до необхідності пізнання, від емпірично визначеної свідомості до духовного». (Юркевич П.Д. *Идея* (Философские произведения. — М.: Правда. 1990. — С.14). Тим самим філософ розширює поняття «ідей», включаючи в неї, окрім наукових, моральні, релігійні та естетичні атрибути, виходячи за межі суто раціоналістичної ґносеології.

В історико-філософському процесі українському мислителю близькі ті філософи, котрі розуміли цілісність, синтетичну єдність світосприйняття. З великою повагою відноситься Юркевич до стародавньогрецького філософа Платона. У вченні якого ідея має цільний вираз, є результатом духовно-практичного освоєння світу. Платонівська ідея втілює у собі істину, добро і красу, всі розумові, моральні та естетичні прояви людського духу. Таке пояснення ідеї у Платона досить близьке поглядам Юркевича, оскільки вона охоплює єдність теоретичного та морально-практичного освоєння світу.

Глибоке дослідження історії світової філософії та власні міркування Юркевича приводять його до висновку, що у визначенні сутності ідеї, філософія піднімається на таку вершину, яка не підступна буденній свідомості та позитивній науці, так як включає в собі не тільки раціональні, а насамперед, духовно-християнські основи людського буття. Філософія освіти мислителя має загальні підстави в духовно-практичному сприйнятті ідеального. Осередком втілення духовної цільності є серце людини. Серце становить суттєвість «усіх пізнавальних дій душі».

Пізнати усім серцем означає пояснити всебічно об'єкт аналізу. Серце також зосереджує в собі моральні основи життєдіяльності людини, тому воно слугує глибинною підставою всього духовного існування. Ця тема є провідною в історії розвитку вітчизняної філософської думки, та похідної від неї філософії освіти. Кордоцентристська антропологія Юркевича мала своє продовження у творчості В.С. Соловйова, П.О. Флоренського, С.Л. Франка, М.О. Лоського, М.О. Бердяєва, В.В. Зінківського. Філософія духовної цільності мала своє відтворення у християнських та екзистенційно-релігійних побудовах у західноєвропейській філософії XX століття. Тому маємо обґрунтовані підстави стверджувати, що філософські погляди Юркевича не втратили своєї актуальності та значення і у наші часи.

З другого боку стоїть перед нами завдання дати оцінку філософській спадщині Лесевича, та його розумінню філософії освіти. Як було вже зауважено, його філософська позиція прямо протилежна «філософії серця» Юркевича. У 60-70-х роках минулого століття він був провідним позитивістом, активним пропагандистом ідей О.Конта. Із кінця 70-х років філософський розвиток Лесевича прямує у бік неокантіанства та емпіріокритицизму, за що він отримує підтримку від свого недавнього філософського противника, творця «метафізики всеєдності» В.С.Соловйова. Так останній схвалює свого першого опонента за перехід від суто позитивної до критично-наукової філософії. «Від Конта до Канта — цей хронологічний регрес, — пише Соловйов, — є, звичайно, величезний прогрес філософського розуміння». (Див.: Лукьянов С.М. *О Вл. С. Соловьёве в его молодые годы. Книга вторая и третья. Выпуск I. — М: Книга, 1990. — С. 21*). Лесевич у своїх працях «Позитивізм після Конта», «Досвід критичного дослідження основопочатків позитивної філософії» стверджує, що позитивна філософія являє собою всю сукупність людського знання. Вона становить таке світоспоглядання, котре охоплює увесь світ як пов'язану єдність, керуючись при цьому «позитивним науковим методом». На думку вітчизняного філософа, прогрес наукового знання дав можливість здійснити перехід від «метафізичного світосприйняття до наукового». Класичний позитивізм Конта привертає увагу Лесевича критикою теології та метафізики, стаючи на емпіричну точку зору, він визнає за достовірне лише конкретний факт, а засобами його пізнання стають чуттєвий досвід та просте спостереження. Згідно вчення мислителя вся піраміда людського знання, від природознавства до філософії є чимось цільним, пов'язаним та неперервним. Філософ-позитивіст прагне звести увесь зміст філософського знання до стиснутої суми даних конкретних наук. Філософія наук становить суть теоретичної в тому числі і філософсько-освітнянської концепції Лесевича, котра безперечно має право на своє існування та подальшу розробку.

В.В.Лесевич здійснював великий вплив на сучасників, на становлення філософського світогляду Михайловського, Грота, Оболенського. Визначний дослідник української філософії Д.І. Чижевський у «Нарисах історії філософії на Україні» високо оцінював досягнення «критичного реаліста» Лесевича. Він був у свій час, зі слів В.Ф. Асмуса «одним із уважних і знаючих спостерігачів розвитку суспільної думки і разом з тим знавцем та переконливим прихильником позитивізму». (Асмус В.Ф. Борьба течений в Московском университете в 70-х годах XX века // Избранные философские труды. — Т. I. -М.: Изд-во Московского университета, 1969. — С.251).

Порівнюючи філософсько-педагогічні концепції Юркевича та Лесевича, потрібно мати на увазі те, що розвиток філософського знання завжди прямує через складні процеси розуміння його предмету та змісту до певного науково-цілісного вигляду, а часом цей процес повертається навпаки до плюралістичного роздріблення. В одні історичні часи філософія мала суто науковий характер, причинно-обумовлена певним набором конкретних фактів (емпіризм), або ж логіко-понятійними, абстрактно-апріорними схемами (раціоналізм). А в інші періоди історичного розвитку, чи навіть одночасно філософія інтерпретувалась як щось вище за позитивну науку, тобто завжди існувало наднаукове, нераціоналістичне пояснення її предмета та основних проблем («логос» Платона, «романтизм» Шеллінга, «філософія серця» Юркевича, «метафізика всеєдності» Соловйова, «інтуїтивізм» Бергсона і Лоського). Проте збагачення предмета філософії та її подальший розвиток як раз і відбувається завдяки єдності поліваріантних і навіть протилежних за змістом підходів до визначення її сутності. В цьому ми вбачаємо актуальність і необхідність глибокого вивчення досить відмінних між собою філософсько-освітніх вчень українських мислителів другої половини XIX століття — П.Д.Юркевича та В.В.Лесевича.

З точки зору догматичної марксистсько-ленінської філософії парадигми, яка механічно спрощує процес розвитку філософської думки, зводячи її до примітивної боротьби матеріалістичної лінії та ідеалістичної, неможливо пояснити плюралістичний та поліцентричний характер історії української філософії освіти. При цьому підході має лишитись лише один наперед визначений напрямок у філософії, а існування інших поглядів, течій, шкіл заперечується. Тому така світоглядно-методологічна позиція сама втрачає право на своє існування.

Поліцентричний характер української філософсько-педагогічної спадщини, на наш погляд, можливо пояснити на підставі теорії історичного поступу, творцем якої був визначний український літератор, філософ І.Я. Франко. Принцип поступу обґрунтовує поліфонічність і поліцентричність філо-

софського процесу, виходячи з того факту, що в ньому існує різноголосся концепцій, напрямків та шкіл. Філософських напрямків може бути багато, але тільки найбільш розвинуті, котрі прагнуть до цілісного світосприйняття, дають приріст філософських знань. Тому поступ вимагає вивіреного підходу до філософсько-педагогічних поглядів та концепцій, заперечує існування абсолютних істин, тобто відкриває будь-який догматизм та однобічність розвитку.

Теорія історичного поступу Франка не визнає прямолінійності руху філософських ідей, оскільки поступ «не все будує, але часто руйнує». На його думку поступ «не йде рівно, а якимось хвилями: бувають хвилі високого підйому, а по них наступають хвилі упадку, якогось знесилля і зневір'я, але потім цей процес продовжується, так як поступ «не держиться одного місця, а йде мов буря з одного краю до другого». (Франко І.Я. Що таке поступ? // Збір. творів у п'ятидесяти томах. -Т. 45. Філософські праці. — К.: Наукова думка, 1986. — С. 309). Це означає, що дійсний хід філософської думки хвилеподібний — нові ідеї, народжуючись в якомусь одному центрі, поширюються на інші центри, і навпаки. Філософське освоєння світу має поліцентричний характер, певні філософські концепції створюють власні центри, котрі мають свої хвилі, що рухаються, взаємодоповнюються, стикаються між собою, дають різні наслідки та поширення. Цим і пояснюється вся складність, поліцентричність та плюралізм філософії освіти в Україні та й взагалі в історії світової філософської думки.

Тому варто високо цінити різноманітні філософські вчення, котрі стверджують цільний характер світосприйняття, хоча і використовують у своїх побудовах досить широкий спектр засобів пізнання: від позитивно-наукових до релігійно-духовних, нераціональних. Прикладом такого поліцентризму в українській філософії освіти виразно виділяються філософсько-педагогічні концепції Юркевича та Лесевича. Розуміння сутності різнопланових філософських вчень вітчизняних мислителів створює ґрунтовні підвалини для розвитку духовної культури, виховує почуття патріотизму та гордості за своїх славетних вчителів мудрості.

Шейко С.В.

ПРОБЛЕМА ВИЗНАЧЕННЯ ОБ'ЄКТА І ПРЕДМЕТА ФІЛОСОФІЇ ОСВІТИ

Філософія освіти як окрема галузь філософського знання відроджується на Україні в теперішні часи, хоча має довгу історію свого формування. Проте і до цієї пори уточнюється, конкретизується, осмислюється з якісно нових світоглядних позицій

предмет та об'єкт особливої сфери духовно-теоретичного опанування — філософії освіти. В цьому відношенні по-новому з'ясовується зміст та місце філософсько-освітньої проблематики в системі наукового знання та духовної культури людства.

Розкриваючи сутність відношення між об'єктом та предметом будь-якої наукової дисципліни, потрібно зауважити, що об'єкт має зовнішній прояв, існує незалежно від суб'єктивних спроб його осмислення, а предмет вивчення — це сутнісне, логіко-теоретичне освоєння певного об'єкта аналізу.

Так, наприклад, педагогіка по своєму предмету дослідження являє процес усвідомлення виховання та навчання, а її об'єктом є сама освіта, котра завжди наявна у цивілізованих суспільствах.

Більш складнішу справу із визначенням об'єкта та предмета ми маємо у філософії освіти. Як відомо, це галузь філософського знання, тому її варто віднести до наук теоретичних, а з іншого боку філософія освіти слугує загально-методологічною та світоглядною підставою для педагогіки та педагогічної практики, тому вона також належить до практичних наук, завданням яких є встановлення визначених правил і норм діяльності. Філософія освіти органічно поєднує у собі можливості чистої науки, не покидаючи філософський ґрунт, а з іншої сторони вона практично застосовує загально-теоретичні принципи до педагогіки, являючи собою певну культуру, мистецтво діяльності, направлене на глибинне опанування процесом виховання та навчання. В цьому ми вбачаємо особливість філософії освіти. Жодна чисто теоретична, суто абстрактна наука не може не отримати свого практичного застосування. Практичні ж наукові дисципліни із необхідністю передбачають своє логіко-теоретичне обґрунтування, тобто мають на увазі чисте знання. Щоб вивести об'єктивні норми педагогічної діяльності, важливо знати загальні закони буття природи, суспільства та людини. Тому філософія освіти поєднує у собі елементи емпіризму і раціоналізму, сенсуалізму і інтуїтивізму, прагматизму та ірраціоналізму, а також монізму і плюралізму.

Об'єктом філософії освіти є дослідження сутності загальних філософських методологічних принципів, світоглядних положень та їх застосування до теоретичного аналізу навчально-виховного процесу. Предметом нашої сфери філософського знання є внутрішнє усвідомлення закономірностей існування світоглядно-пізнавальних принципів в якості необхідних підстав розвитку педагогічної теорії та практики. До з'ясування філософських підвалин педагогічна наука звичайно мала свою теорію і практичне здійснення, керуючись переважно емпіричними фактами. Філософія освіти піднімає педагогічну науку на якісно новий рівень пізнання, на рівень саморефлексії, самоусвідомлення власних духовно-теоретичних підвалин, спрямовує її розвиток від однобічно-моністичних уявлень до всебічно-рі-

зноманітних, плюралістичних стверджень. Філософія освіти включає у собі як науково-теоретичні, так і духовно-ірраціональні можливості пізнання, тому дійсно є справедливим положення: філософія не наука, а наука не філософія. Це так, але філософія, як і похідна від неї філософія освіти, не адекватна чистій науці, бо вона завжди прагне до наднаукового визначення її предмета і змісту. Результатом філософського пізнання є не просто логічна істина, а всезагальна мудрість, в якій логічне, раціональне має відносний характер, а визначальним є різноманітні форми духовного освоєння буття. До них відносяться інтуїтивні, ірраціонально-вольові, внутрішньо-екзистенційні засоби пізнання, а також такі духовні форми як релігійна віра, що знаходиться в основі християнської «філософії серця» Г. Сковороди та П.Юркевича. Тому філософія освіти лише в певному відношенні є науковою дисципліною, у інших проявах вона є вагомою частиною духовної культури людства. Це безумовно впливає із розуміння її предмета та об'єкта дослідження.

Скільки культурних цінностей, стільки маємо видів освіти та їх філософських обґрунтувань. Освіта має морально-духовний, науково-теоретичний, художньо-естетичний, правовий та релігійний характер. Різні сфери культури визначають і поділ освіти на її основні види. Згідно цього сама педагогіка як загальна теорія освіти розпадається на відповідну кількість відділів: теорію моралі, теорію мистецтва, науку як таку, релігію, господарство та їх теоретичне обґрунтування. Ці окремі теорії являють собою різні відділи, сфери філософського освоєння навчально-виховного процесу. Так, наприклад, наука як особлива культурна цінність досліджується логікою, котра встановлює поняття та закони наукового пізнання, формує теорії та системи раціоналізму («Наука логіки» Гегеля). Естетика досліджує закони мистецтва, визначає їх класифікацію («Філософія мистецтва» Шеллінга). Сутність і зміст моралі вивчається етикою («Виправдання добра» В.Соловйова). Тому окремій філософській дисципліні відповідає особливий розділ педагогіки у вигляді прикладної її частини: логіці — теорія моральної освіти, власне дидактика; етиці — теорія моральної освіти; естетиці — теорія художньої освіти. На цей факт звертав увагу відомий російський представник філософії освіти початку ХХ століття С.Й. Гессен. Так він писав, що «педагогіка... може бути названа прикладною філософією», а «історія педагогіки є частиною, відображенням історії філософії» (Гессен С.Й. Основы педагогики. Введение в прикладную философию. — М: Школа-Пресс, 1995. — С. 37).

Таким чином, визначення об'єкта та предмета філософії освіти як єдності теоретичного та практичного знання послідовно приводить до розуміння її змісту як виразу поєднання науки і культури, а точніше розуму, добра, віри та софії.